

a föl igekötőt részesíti megkülönböztetett előnyben. A versek tele vannak emelkedő mozgást kifejező szavakkal (fölkel, fölszál), föl- (illetve fel-) -lel kezdődő igékkel (fölverekszik, fölfeszül), s még az olyan igékhez is szívesen tapasztja ezt a szócskát, amelyek egyébként — önmagukban — lefelé irányuló cselekvést fejeznek ki: fölzuhan, felgörcnyed, fölomlik, felörvénylik. Idézzünk egy teljes verskezdő képet arra, hogyan épül ez az apró nyelvi jel a versek struktúrájába, illetve hogyan határozza meg ez a sajátos szemléletmód a költő egész képalkotását! „Mikor nem látja az éjjeliőr / az alacsony állványok a csöbilincsből / kiszabadítják elzsibbadt tagjaikat / ellökkik magukat a földtől / új magasságokra feszül föl / egy buzgóbb akarát” (Éjszaka).

Az emelkedett hang a versek nyelvében gyakran jár együtt az ismétléssel, a felsorolással, a „nagy” szavakkal. Amire Simainak ügyelnie kell: a litániaszerű versépítkezés haladás helyett ne váljék egy helyben topogássá, a felfokozott lelkiállapot ne érje be a külsőséges eszközök — például a végig verzállal írt szavak, az önkényes sortördeles — „fogásaival”. A szándékolt homály még nem költészet. Nagy témákról nagy szavak nélkül is lehet — sőt talán még hatásosabb — beszélni. Az indokolatlan ismétlések és párhuzamok, a töltelékiszók, a gondolat-üresjáratok lehúzzák a verset, nem hagyják szárnyalni az érzést. Bizonyos erőt nem lehet megtagadni ezektől a versektől sem, de a figyelmes szem a bőbeszédűség, a dikció veszélyét is megláthatja bennük. S hogy ez a veszély mennyire nemcsak a hosszú verseket, hanem az egészen rövideket, azaz Simai alapvető költői látását is fenyegeti, álljon itt egy példa. Simai nem érte be azzal, hogy meglátta és megalkotta ezt a gyönyörű képet: „Anyám meggy-magvaló keze / Ujjak a nyár rózsafüzérén”, a tömör és tökéletes rátalálást — különféle ismétlésekkel, nyelvi és képi bőbeszédűséggel — hatsoros verssé „fejlesztette”. Így született meg az *Ahítat* című vers. „Anyám meggy-magvaló keze / A legforróbb sötétpiros / Meggyhég-gyöngyházás körmei / Anyám meggy-magvaló keze / Szigorúan imádkozó / Ujjak a nyár rózsafüzérén.”

Bőbeszédűség helyett tömörség, ismétlés helyett szigorú verskompozíció, formátlanlanság helyett kemény formai törvények: ez az az óhajtott irány, ami Simai Mihály költészetének fejlődését és gyarapodását meghozhatja, ami sajátos költőtermészetének teljes kibontakozását eredményezheti. (*Szépirodalmi*, 1974.)

TÜSKÉS TIBOR

Gálfalvi György: Szülőföldön, világszélien

Kömvés Kelemen-akarató, erős, konok emberek lépnek elénk Gálfalvi György riportkönyvének lapjairól. Jönnek Görgényből, Szatmárból, Nyárádmentéről, Kézdivásárhelyről — Erdély és a Partium kisvárosaiból, hegyek hónaljába bújt falvaiból tehát. Őket, minden közösségek kenyerének élesztő kovászát keresi az író, bármerre jár. Önmagával is folytatott vitáját így zárja: „... az én érveim az olyan emberek maradnak, akik saját barlangjában fojtották meg a hamis realitást, hogy más, emberarcúbb formájában támasszák fel újra. Szomjasan kutatók utánuk, s ha rájuk találók, boldogan fohászok: áldassál, emberi konokság! Te megőrző, te előre vivő.”

Keresi és megtalálja embereit az író. Mindjárt az első írásban Fodor Dénest, a havasi majorosból lett nyárádselyei elnököt, aki próféta tudott lenni a saját hazájában. A legnagyobbat akarta: keresetet, emberi körülményeket teremteni a faluban, megőrizni az otthonát, ahol a régi módon már nem élhet meg a lakosság. Ha le nem

váltják — mondják a selyeiek —, már az út is meg lenne. Az út: elzárt, ősiségbe szorult falvak reménye, a világgal összekötő kábel, amely nélkül nem juthat ki a havasok aljára a század árama. Út kellene Szamosdarára is, ahol nem találja emberét Gálfalvi György, ezért hát a hiányát írja meg, a fáradtan, közömbösen, tunyán élő falu korképét adva. Nem állhatja meg az ember, hogy ne idézzen pár sort ebből a fejezetből; abból a részből például, amely a pedagógusok elvándorlásáról szól: „Fancsikai Kálmán tanfelügyelő és Csengeri Miklós elnök szerint közülük még Büte Gyula ért a legtöbbet, mert kemény ember lévén ő legalább vissza mert káromkodni és ütni az embereknek, ha kellett. Nála viszont a nevelési módszerekkel nem lehetett minden rendben, mert az egyik makacs gyereket úgy próbálta jobb belátásra bírni, hogy a vederhez kötve leengedte az itatókútba, mondván: »Nem húzlak fel, amíg meg nem javulsz.«” Jól ismeri írónk a falut, érthető izgalommal futott hát újra megnézni, amikor a hetvenes árvíz Darát is megtiporta. Százötven ház dőlt össze, vagy rongálódott meg erősen. De jött az újabb árhullám, arra sem maradt idő, hogy a beszélgetést a néptanács elnökével befejezzék. Fél évvel később örvedetesebb híreket is hozhat már a krónikás: épülnek a házak, hozzájuk a járda is. S még valami: a falu több száz éves történetében először, két leánya bejutott a liceumba.

Ha itt nem, Görgényüvegcsűrön megtalálta konok emberét Gálfalvi György. László Józsefnek hívják az embert, foglalkozására nézve néptanító, a szó legszebb és legigazibb értelmében. Róla beszélvén azonban ez nem mond sokat, hiszen két falu házaiba, iskolájába, villanyoszlópaiba épült bele az ő élete. Mindjárt a háború után az üvegcsűri jegyzőségért, jobban mondva a falu százéves önállóságának megvédéséért harcolt. Alig nyerte meg az egyik csatát, indult a másikba: közös munkával, valódi közös teherviseléssel művelődési házat épített a falu az ő vezetésével. Következett az iskola, s jött volna más is, ha hirtelen és indokolatlanul át nem helyezik Fickóra. Kommunista híre megelőzte, dögöket dobáltak az iskola kútjába, bevették lakása ablakát, a gyerekeket nem engedték hozzá. Józan ésszel számítva, meg kellett volna szoknie. Ott maradt, s valóban hősi munkával összefűzte a szétszórt tanyákat — falut teremtett, nem is akármilyet. Erdemeiért Vásárhely, majd Régen valamely nagyobb iskolájába nevezték ki igazgatónak. Nem vállalta. De örömmel ment vissza Üvegcsűrré, saját falujába, amikor oda mehetett. Sok minden történt otthon hat év alatt, hátramaradt azonban a villamosítás. Kilincsel, áramfejlesztőt szerelt, gépházat épített, s 1959 augusztusában kigyulladtak a villanykörtek a faluban. A hatvanas évek közepére már csak az új iskola építése maradt hátra. Amikor azt is átadták, ő megírta a lemondását. Egészsége megromlott, nehéz már az igazgatói hivatal. „Csupán” a művelődési más dolgait intézi, s két rosszullet között a falumúzeum terveiről szokott beszélni... Újkori ballada ez valóban, szinte hihetetlen történet a legerősebb fiúról, Gálfalvi György legjellegzetesebb hősről.

Töprenghetünk az íróval: valóban, mi ad erőt a László Jósáknak, a Kőműves Kelemen-akarató konok férfiaknak? A hiúság talán? A hit, hogy megemlegeti őket talán még egy nemzedék? Ilyen kevésért nem áldoznának életet. Túl látnak ők a saját kicsi házuk kerítésén, talál rájuk a szó: népben gondolkodnak. László József, a tanító, Fodor Dénes, az erdőkerülő, s az ugyancsak helytálló kézdivásárhelyi értelmiségiek, kiknek nevében Szurkos István, a nagy műveltségű doktor mondja: „Nem az a fontos, ki hol van, hanem hogy ki *van* valahol.” Azoknak szól tehát Gálfalvi György könyve, akik *lenni* akarnak valahol.

Illik szólni ilyenkor esztétikai kérdésekről, az író munkamódszeréről. Szokás méregetni, vajon kinek a követője, kire emlékeztet. Első kötetéről lévén szó, még azt is meg kellene említeni, miféle kritikus dobozba illene legjobban a Gálfalviról fölfektetett cédula. E könyvet olvasva ilyesmire nem figyel az ember. Gálfalvi ugyanis bízik a tények erejében, a megélt sorsok izgalmas, erős, sodró történetekként kerülnek így elénk. Mindez persze bármely ügyes riportertől elvárható. Amivel többek a Gálfalvi-írások ennél, amitől írói szociográfia lesz belőlük: a megtalált ember arcának íróilag hiteles tükröztetése. Mert az emlegetett konok emberek egyéni arcú, jól felismerhető, élő regényalakok lesznek az ő tollán. Ezek a magyarok

nem góbéskodnak, a mosoly is alig jelenik meg a szájuk szögletében. Mert mások örömeért élnek s küzdenek. Hogy *vannak*, azt Beke György mellett Gálfalvi Györgytől tudjuk leghitelesebben. Amott nyugodtabb, magabiztosabb talán a stílus, itt magasabb hőfokon ég a szenvedély. Mégsem intenénk az íróit hűvösebb fogalmazásra, indulatainak lassítására. Konok hősei elvárják, hogy benne is fennen lobogjon a láng. Ha kívánhatunk valamit, az csak újabb és újabb „megszállottak” megismerése lehet. Hozzon hírt az író mennél több László Józsefről, Fodor Dénesről, Szurkos Istvánról, akik az „emberarcú realitás” megteremtésén fáradoznak — emberarcú szocializmust akarnak építeni. (*Kriterion*, 1974.)

ANNUS JÓZSEF

Péter László: Szeged irodalmi emlékhelyei

Irodalmi útikönyv, séták a városban: Péter László új könyvének „fülén” e műfaji megjelölés olvasható. Azt hiszem mégis, a *Szeged irodalmi emlékhelyei* sokkal több ennél. Anyaga gazdagságánál fogva irodalomtörténetté kerekedik. Nemcsak a szegedi irodalom krónikájává, egyszersmind a magyar irodalom szegedi történetévé is. A földrajzi, a topográfiai szempont sokszor még az időrendnél is alkalmasabb, hogy megelevenítse a hely szellemét, az irodalmi élet gazdagságát. A szerző sikerrel kerüli ki a műfaj veszélyeit és ártalmait: a turista kiadványok szenzációhajhász felszínességét és álpátoszát, a lexikonszerű feldolgozás szárazságát, múzeumi dohoságát, a provinciális szemlélet aránytévesztéseit. Kommentárjait pontosság, alaposág, megbízhatóság jellemzi; a legendaosztató tudós racionalizmusa. Ugyanakkor megelevenítő erejű, élvezetes olvasmányok is. Nemcsak leíró jellegűek, hanem a hely hangulatát, líráját is érzékeltetik. Örvedtetesen sok a fotó (a kötet egyharmada!), nagyon találóak a *Juhász Gyula*-versidézetek (*Tömörkény utcájában*, *Április bolondja*, *Eltűnik egy ház* stb.), a gondolatmenetbe szőtt anekdoták (így a *Tisza Lajos* szobrával kapcsolatos, vagy „a két Pisták”). Értéktételei objektívak, a magyar s közép-európai irodalom értékrendjének megfelelően.

Péter László több szempontból is kiemelkedő munkát végzett e könyv megírásával. Nagy érdeme, hogy úttörőként tárta föl a szegedi irodalom közép-európai összefüggéseit. Nem mellőzte megemlíteni, hogy a piaristák gimnáziumában tanult a szerb-horvát irodalom több kiválósága, így *Lukijan Musički*, *Milovan Vidakovič*, *Joakim Vujič* és mások. Utánajárt, hogy a szegedi államfogházban töltötte büntetését például a szlovák *Hurban-Vajanský* vagy a román *Goga Octavian*. De dicsérendő a teljesítménye azért is, mert feladatát művelődéstörténeti tágassággal értelmezte. Mondandóját nem szűkítette le a szépirodalomra, hanem — például *Moholy Nagy László* és *Gergely Sándor* műterméről szólva, *Kálmány Lajos*, *Csefkő Gyula*, *Bálint Sándor* lakásait tárgyalva — összefoglalta a szegedi képzőművészet és néprajz jeles képviselőinek munkásságát is. A *Délmagyarország* régi szerkesztőségi épületének vagy a *Grünn Orbán* háznak leírásához szervesen kapcsolta *Erdei Ferenc* és *Révai József* szerkesztői tevékenységét, illetve a szegedi nyomdászat 19. századi történetét. Sok újat tudott mondani a magyar történelem nagy alakjainak szegedi tartózkodásairól is: így *Széchenyi* és *Kossuth* szegedi útjairól, a *Bălcescu—Kossuth* kézfogásról. Külön szint jelentenek a szerző publicisztikai állásfoglalásai; például az adósságok fölemlítése: *Kálmány Lajos* méltóbb emléke vagy az *Endre Béla* szülőházáról hiányzó *Juhász Gyula*-vers.

Nem elégszik meg a jelen leltározásával; a múltat is föltámasztja mögé. Szól a városrendezés során lebontott házakról: a Palánkban az *Arany Oroszlánról*, *Juhász*